

Soudce jako konzultant státního zastupitelství

Zdeněk Koudelka

Konzultant je osoba, kterou může v přípravném řízení trestním přibrat policejní orgán či státní zástupce. Konzultant má mít znalosti ze speciálního oboru.¹ Obdobně může postupovat soud v řízení před soudem.² Na podzim roku 2015 došlo k tomu, že vrchní státní zástupkyně v Praze Lenka Bradáčová využila jako konzultanta soudce Vrchního soudu v Praze jako odborníka na insolvenční řízení, což zjistila Generální inspekce ozbrojených sborů.³ Není zřejmé, zda byl soudce do role konzultanta ustanoven formálně nebo šlo o neformální účast soudce na výkonu působnosti státního zastupitelství v trestním řízení.

Vrchní státní zástupkyně L. Bradáčová však tuto skutečnost nepřiznala, když uvedla na žádost o informaci z 26. 2. 2019, že v letech 2013-18 Vrchní státní zastupitelství v Praze nevyužívalo soudce jako konzultanta státního zástupce podle trestního řádu či poskytovatele odborného vyjádření dle zákona o státním zastupitelství. Zároveň však odmítla poskytnout informaci, zda tak nepůsobil soudce bez formálního ustanovení.⁴ Nechuť vrchní státní zástupkyně L. Bradáčové informaci sdělit dokládá, že první žádost z 14. 1. 2019 odložila a odmítla řešit, jelikož tazatel prý neuvedl svou adresu trvalého pobytu.⁵ Tazatel ji přitom uvedl, ale jen s označením adresa a chyběla slova "trvalého pobytu". Tento přepjatý formalismus a porušení principu dobré správy ze strany vrchní státní zástupkyně byl kritizován mediálně.⁶

Rozhodující je však materiální posouzení situace. Soudce se v pozici konzultanta státního zástupce stává jeho pomocníkem. V takovém případě je vztah soudce a státního zástupce zcela obrácen. Zatímco klasický a zákonný vztah je takový, že státní zástupce je v řízení před soudem stranou a soudce je mu nadřazen, pak soudce v roli konzultanta státního zástupce je mu podřazen. Taková situace je hrubě nezákonná, ale i neústavní. Stejně důsledky vznikají, pokud by státní zastupitelství takto využívalo soudce jako poskytovatele odborného vyjádření podle zákona o státním zastupitelství.⁷ Proto uvedené závěry pro soudce-konzultanta platí i pro soudce poskytujícího odborné vyjádření státnímu zastupitelství.

1. Nezávislost a nestrannost soudu

Nezávislost a nestrannost soudu je ohrožena, i když soudce-konzultant státního zástupce nebude činný jako soudce v dané věci. Nemusí být ani činný na trestním úseku. Je však ohrožena nezávislost a nestrannost soudu jako celku, pakliže se bude vědět, že na trestním

¹ § 157 odst. 3 trestního řádu č. 141/1961 Sb.

² § 183 odst. 2 trestního řádu.

³ Usnesení o odložení věci Generální inspekce bezpečnostních sborů z 31. 1. 2017, GI-888-13/TČ-2017-843000, strana 4.

⁴ Poskytnutí informace Vrchním státním zastupitelstvím v Praze z 11. 3. 2019, SIN 13/2009-16. Rozhodnutí o odmítnutí poskytnutí informace z 11. 3. 2019, SIN 13/2019-17.

⁵ Odložení žádosti o informace dopisem vrchní státní zástupkyně z 21. 2. 2019, SIN 6/2019-12.

⁶ ZDENĚK KOUDEKA: Není adresa jako adresa. *Aktuálně.cz* 3. 3. 2019, <http://blog.aktualne.cz/blogy/zdenk-koudelka.php?itemid=33531>. *Česká justice* 4. 3. 2019, <http://www.ceska-justice.cz/blog/neni-adresa-jako-adresa/>. *Parlamentní listy* 3. 3. 2019, <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Koudelka-CSSD-Neni-adresa-jako-adresa-572564>.

⁷ § 16c odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

řízení proti obviněnému se podílel soudce soudu, kde je jeho kolegy a kamarády případ souzen.

Ústavní zásada nezávislého a nestranného soudce⁸ obsahuje i požadavek na neslučitelnost funkcí vzhledem k teorii dělby státní moci.⁹ V reakce na neústavní praxi Ústavní soud zrušil na návrh prezidenta ustanovení zákona o soudech a soudcích umožňující přidělení soudce k Ministerstvu spravedlnosti, což ve svém důsledku nejen správně znemožnilo neústavní výkon funkce náměstka ministra soudcem, ale omezilo i účast soudců jako odborníků na přípravě návrhů zákonů Ministerstvem spravedlnosti.¹⁰ Následnou novelou zákona o soudech a soudcích bylo opět umožněno přeložení soudců k Ministerstvu spravedlnosti s jejich souhlasem na maximální dobu 1 roku.¹¹ Na opětovné nastolení neústavního stavu reagoval Ústavní soud. Opakovaně v roce 2010 zrušil nálezem¹² zákonnou možnost dočasněho přidělení soudců na Ministerstvo spravedlnosti, která se dokonce v roce 2008 rozšířila z 1 na 3 roky. Ohrožení soudcovské nezávislosti ze strany výkoné moci bylo důvodem proto, že Ústavní soud označil za neústavní možnost opětovného jmenování soudních funkcionářů do funkce prezidentem či ministrem spravedlnosti jako orgány moci výkonné.¹³

Pakliže takto reagoval Ústavní soud na pouhé dočasné stáze soudců na Ministerstvu spravedlnosti, které není orgánem činným v trestním řízení, nelze než obdobné závěry vyvodit k mnohem závažnějšímu porušení dělby moci v případě, kdy soudci v rozporu se svým ústavním postavením dělají pomocníky státního zastupitelství.

2. Znalosti ze speciálního oboru

Soudce zná právo či by alespoň právo znát měl. Tato zásada ovšem platí vůči každému orgánu veřejné moci při výkonu jeho mocenské (vrchnostenské) působnosti. Právní řád v jeho celku musí znát i státní zastupitelství či jakýkoliv správní úřad. Není možné, aby státní orgán svou neznalost práva nahrazoval znaleckým posudkem nebo činností konzultanta. To, že Vrchní státní zastupitelství v Praze nezná kvalifikované informace k insolvenčnímu řízení, je možná pravda, ale má povinnost je znát. Je sice pravda, že státní zástupci se soustřeďují především na trestní právo, ale každý státní orgán musí znát právní řád jako celek. Neznalost práva neomlouvá a tím spíše ne státní zastupitelství.

⁸ Čl. 82 odst. 1 Ústavy č. 1/1993 Sb.

⁹ Slovenský Ústavní soud již konstatoval, že funkce generálního ředitele Sekce trestního práva Ministerstva spravedlnosti je funkce ve veřejné správě, která je neslučitelná s funkcí soudce, protože objektivně odůvodňuje obavu z nedostatku jeho nestrannosti. Nález č. 14/2000 Zbierky nálezov a uznesení Ústavného súdu SR.

¹⁰ Nález Ústavního soudu č. 349/2002 Sb., který zrušil v § 68 ods. 1 zákona o soudech a soudcích vypustil slova „ministerstvu nebo“.

¹¹ § 68 odst. 1 zákona o soudech a soudcích ve znění zákona č. 192/2003 Sb., který v čl. I bodu 11 vložil znovu slova „ministerstvu nebo“. Původně šlo o bod 10 vládního návrhu zákona – tisk Poslanecké sněmovny 299, 4. volební období - <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=6596>. Novelou zákonem č. 314/2008 Sb. tato doba činí 3 roky.

¹² Nález Ústavního soudu č. 294/2010 Sb., (Pl.ÚS 39/08). <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=67559&pos=1&cnt=2&typ=result>. ZDENĚK KOUDELKA: Neslučitelnosti funkcí. *Právo, ekonomika, management* 5/2014. ISSN 1804-3550, s. 13-15.

¹³ Část IV. výroku a část V.e, bod 65 odůvodnění Nálezu. § 105a zákona o soudech a soudcích ve znění zákona č. 314/2008 Sb.

Do působnosti státního zastupitelství patří i možnost vstupu do insolvenčních řízení, kam vstupují krajská státní zastupitelství s tím, že vrchní státní zastupitelství vykonávají nad jejich činností dohled a účastní se v řízení o odvolání u vrchního soudu.¹⁴ Vrchní státní zastupitelství by samo o sobě ze své zákonné působnosti mělo disponovat odbornými znalostmi o insolvenčním řízení.

Speciálními znalostmi, které může konzultant uplatnit, jsou znalosti z různých oborů - např. stavebních hmot, lékařství, exotických zvířat apod. Speciálními znalostmi nejsou informace o platném právu, ať již hmotném či procesním, včetně insolvenčního řízení. Informace o insolvenčním řízení pro státní zastupitelství nelze učinit předmětem znaleckého posudku ani stanoviska konzultanta či odborného vyjádření.

3. Dopad na trestní řízení

Trestní řízení, v němž byl činný konzultant soudce, je zasaženo protiústavním stavem. Obviněný může požadovat nápravu tohoto postupu spočívající v zanechání tohoto protiprávního jednání. Dále by výsledky činnosti soudce-konzultanta či soudce zpracovatele odborného vyjádření neměly být v trestním řízení využívány v neprospěch obviněného.

Uvedená situace je legitimním důvodem pro výměnu dozorujícího státního zástupce, který danou nezákonnost způsobil. V případě, že se na nezákonnosti podílel vedoucí státní zástupce, je to důvod pro námitku podjatosti a vyloučení jeho i podřízených státních zástupců, což má za následek postoupení věci jinému státnímu zastupitelství, o čemž musí rozhodnout nadřízené státní zastupitelství.¹⁵ Uvedený protiprávní postup není běžnou nesprávností v činnosti státního zastupitelství, ale zásadním excesem s protiústavním důsledkem.

4. Kárná odpovědnost

Pakliže soudce vystupuje v roli konzultanta státního zastupitelství nebo poskytovatele odborného stanoviska pro státní zastupitelství narušuje dělbu moci a ohrožuje důvěru v nestranné a spravedlivé rozhodování soudů. Dopouští se tím kárného deliktu.¹⁶ Přitom rozhodující není, zda je činnost konzultanta formalizována podle trestního řádu či jako poskytovatele odborného stanoviska dle zákona o státním zastupitelství a zda za tuto činnost bere odměnu nebo jde o činnost bez formálního pověření. Protiprávnost je dána nejen u soudce, který se nechal takto státním zastupitelstvím využít, ale i u státního zástupce, který danou situaci způsobil a výsledky z této protiprávní činnosti využil, přičemž ohrozil nestrannost a nezávislost výkonu funkce soudce a ohrozil důvěru v odbornost postupu státního zastupitelství.¹⁷

¹⁴ § 7 odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Čl. 1a odst. 1 pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 9/2008, o netrestní působnosti.

¹⁵ § 12a odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

¹⁶ § 87 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

¹⁷ § 28 zákona o státním zastupitelství.